

היום נלמד בעזרת ה':

בבא קמא דף נו

(בעמוד הקודם)

למדנו שארבעה דברים העושה אותם פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. הגמרא מבארת אותם:

אמר מר הפורץ גזר בפני בהמת חבירו: הגמרא מקשה איך מדובר? אם מדובר בכותל חזק - מדוע הוא לא חייב לפחות על הכותל? (אמנם על הבהמה הוא פטור כי זו גרמא).

אילימא דמטיא לה ברוח מצויה: אם האש יכולה לבוא ברוח מצויה ולשרוף את התבואה שכופף לכיוונה - זה נחשב שהוא שרף אותה בידיים והוא חייב בדיני אדם. **טמון איתמר:** הוא כיסה את התבואה בסדינים ובכך גרם שהיא תהיה טמונה, והמזיק דבר 'טמון' על ידי אש פטור. אם כן הוא גרם במעשה שלו שחברו יפסיד את תשלום הנזק של השריפה.

אילימא לנפשיה: אם הוא שכר את העדי שקר כדי שיעידו שחבירו חייב לו כסף והוא ירויח אותו לעצמו - הרי הוא חייב להחזיר את הכסף שלקח מחבירו בגזילה, ואם כן לאחר שהוא יחזיר הוא כבר לא יהיה חייב בדיני שמים.

אלא לחבריה: הוא שכר עדי שקר שיעידו שראובן חייב כסף לשמעון. ומדובר ששמעון ברח עם הכסף. ואמנם הוא לא חייב לשלם את הכסף, אבל הוא חייב בדיני שמים על הנזק שגרם לראובן (תוס').

אילימא בני תרי: אם מדובר שיש עד נוסף שראה איתו את המקרה והוא לא הולך להעיד איתו - הרי פשוט שהוא חייב בדיני שמים כי הוא עובר על מצוה מהתורה, ומה החידוש בדברי רבי יהושע?

אלא מדובר שהוא העד היחיד שיכול להעיד. עד אחד לא יכול לחייב את הנתבע להוציא ממון, אבל הוא מחייב אותו שבועה. העד שלא בא להעיד גורם לתובע להפסיד ממון, כי יתכן שאם היה מחייב את הנתבע להישבע הוא לא היה נשבע לשקר והיה משלם את הכסף.

ותו ליכא: והאם אין עוד מקרים של 'פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים'? והרי יש עוד:

העושה מלאכה במי חטאת: לקח מי חטאת והשתמש בהם כ'משקולת': הניח אותם בכף אחת של המאזניים ושקל כנגדן דבר אחר - הוא פסל אותם. הוא עשה היזק שאינו ניכר והדין הוא 'היזק שאינו ניכר לא שמייה היזק' ולכן הוא חייב רק בדיני שמים.

הנותן סם המות בפני בהמת חבירו: היא אשמה שהיא אכלה אותו והוא עשה רק 'גרמא' בנזקין.

השולח את הבעירה ביד חש"ו: לעיל דף כב' נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בביאור הדבר. לדעת ריש לקיש מדובר שהוא מסר להם גחלת והם ליבו אותה ולכן הוא פטור מדיני אדם. ולדעת רבי יוחנן מדובר שמסר להם שלהבת ומכיון שהם הוליכו אותה אל הגדיש הוא פטור. ולשתי הדעות הוא עשה רק גרמא.

המבעית את חבירו: תקע בשופר באוזנו של חבירו והזיק אותו - פטור, משום שהוא לא עשה מעשה בגופו של חבירו, אלא השמיע קול שהזיק אותו, וזוהי גרמא.

נשברה כזו ברה"ר: בגמרא לעיל דף כט' מבואר שהמחלוקת היא בשני אופנים: א. במקרה שהנושא את הכד נתקל ונפל ונשבר לו הכד, והשברים של הכד הזיקו אחרים בשעת הנפילה - המחלוקת היא האם נתקל הוא פושע בכך שנתקל או לא. לדעת חכמים אדם לא פושע בכך שהוא נתקל, ולכן הוא פטור על הנזקים שנגרמו מחמת ההתקלות שלו (כלומר מהשברים שנשאר על הקרקע), אמנם חייב בדיני שמים כי בכל אופן הוא גרם לנזקים.

ב. לאחר הנפילה הוא הלך ולא הרים את השברים מהקרקע אלא הפקיר אותם, ועברו שם אחרים וניזוקו - המחלוקת היא האם זהו 'בור' שחייבה עליו התורה או לא. לדעת חכמים אין זה 'בור' ולכן פטור, אך בכל אופן חייב בדיני שמים על הנזקים שגרם.

תירוץ: אין מיהא איכא טובא: אכן יש הרבה מקרים של 'פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים', אלא שרבי יהושע נקט דוקא את ארבעתם, כי היה מקום לחשוב שבהם יהיה פטור אפילו מדיני שמים:

הפורץ גדר טוען: בכל מקרה הכותל היה רעוע ועומד להריסה (ומכיון שהכותל עומד ליפול על בני אדם, הוא עשה מצוה בכך שהרס אותו ולא היה לו להתחשב בכך שהכהמה של חברו תברח, קמ"ל. תוס').

הכופף קמה טוען: וכי ידעתי שתבוא רוח שאינה מצויה?

ולרב אשי שביאר שמדובר בטמון - הוא טוען: אני כיסיתי לך את התבואה כדי שהיא תינצל מהאש. קמ"ל שהיה עליו להיזהר שלא יצא לחבירו הפסד מהדבר. (תוס').

והשוכר עדי שקר טוען: לא היה עליהם לשמוע בקולי, ואני אמור ליהות פטור גם בדיני שמים.

והיודע עדות לחבירו טוען: מי אמר שאם הייתי מעיד הוא היה מודה ומשלם, אולי הוא היה נשבע לשקר?

*

אמר רבה והוא שחתרה: דוקא אם היא חתרה מתחת לכותל והפילה אותו - הוא פטור. מדייקת הגמרא: אבל אם היא לא חתרה אלא הכותל נפל מאליו - הוא חייב.

ואיך מדובר? אם מדובר בכותל בריא וחזק - בכל אופן הוא אנוס, אפילו אם הכותל נפל מאליו. ומדוע אמר רבה שמדובר בחתרה? ואם מדובר בכותל רעוע - הרי הוא פושע ומה בכך שהיא חתרה והפילה את הכותל? הרי זוהי 'תחילתו בפשיעה' (שהכותל היה אמור ליפול) וסופו באונס (שלבסוף הוא לא נפל מאליו אלא היא הפילה אותו בצורה כזו שבכל מקרה לא היה מועיל לשמור עליה אפילו כותל חזק).

הניחא למ"ד וכו': אבל למ"ד שחייב - מדוע אמר רבה שפטור?

אלא באמת המשנה מדברת בכותל בריא, והיא לא חתרה אלא הכותל נפל מאליו. ורבה דיבר על הסיפא: במקרה שהניחה בחמה. רבה מבאר שגם אם היא חתרה ויצאה זה לא נקרא 'סופו באונס', אלא 'סופו בפשיעה' ולכו"ע חייב. והטעם שבגלל החום שמציק לה היא מחפשת בכל דרך לצאת וזה גורם לה לחתור תחת הכותל ולהפיל אותו.

*

למדנו במשנתנו – הוציאוה לסטים, לסטים חייבין:

קושיא: פשיטא וכו': והרי זה דבר פשוט שהלסטים חייבים, שכיון שמשכוח והוציאוה מרשות הבעלים לרשותם קנו אותה לכל דבר (= משום שקנו אותה במשיכה ושינוי רשות), ונמצא שכעת היא ברשותם ולכן הם חייבים בנזקי הבהמה.

תירוץ: לא צריכא: מדובר שלא משכוח, אלא נעמדו בפניה לכל צד שלא תלך לכאן ולכאן אלא רק לכיוון הקמה (= תבואה) של הניזק ולאכול ממנה, והחידוש הוא שחייבים.

כי הא: וכפי שאמר רבה וכו' המעמיד בהמת ראובן על קמת שמעון חייב. קושיא: 'מעמיד?' פשיטא! כלומר משמע שהוא אחז את הבהמה בידו והעמידה על קמת חברו, וא"כ פשוט שחייב. תירוץ: לא צריכא: מדובר שנעמד בפניה עד שהלכה לקמה.

אמר ליה אביי לרב יוסף: אתה ביארת לנו ש'המעמיד בהמת חברו' מדובר שהיכה אותה במקל ולכן חייב, וכמו כן במשנתנו מדובר שהלסטים היכו אותה במקל, והמשנה משמיעה לנו בזה חידוש, שהכשת המקל היא 'משיכה' וע"י כך קנו אותה הלסטים ולכן הם חייבים בנזקה.

*

למדנו במשנתנו – מסרה לרועה, נכנס הרועה תחתיו:

אמרי וכו': 'תחתיו' של מי? אי אפשר לומר תחתיו של בעל הבהמה, שהרי כבר למדנו זאת במשנה לעיל (מד:) - מסרו (= הבעלים) לשומר חינם וכו' כולם נכנסו תחת הבעלים. אלא צריך לומר 'תחתיו' של השומר, וכך כוונת המשנה - מסרה השומר לרועה, נכנס הרועה תחתיו של השומר והשומר הראשון פטור לגמרי, והרועה אחראי כעת על נזקי הבהמה.

קושיא: לימא תהוי תיובתא דרבא: א"כ קשה על רבא שאמר שומר שמסר לשומר חייב השומר הראשון אפילו באונסין, ואילו ממשנתנו מבואר שהשומר הראשון פטור לגמרי.

תירוץ: אמר לך רבא: במשנתנו מדובר שהשומר הראשון (= הרועה) מסרו לתלמידו הרועה, שכיון שדרך הרועה למסור את הבהמה לתלמידו הרי זה כאילו הסכימו הבעלים לכך, ולכן הראשון פטור והשני נכנס תחתיו.

יש שאמרו זאת בנוסח אחר:

איכא דאמרי: מכך שמשנתנו אמרה 'מסרה לרועה' ולא אמרה 'מסרה לאחר' משמע שהרועה מסרה לתלמידו הרועה, שכך הדרך, אבל אם הרועה מסרה למישהו אחר שאינו תלמידו לא נכנס השני תחתיו והראשון חייב בנזקי הבהמה.

לימא מסייע ליה לרבא: אולי נוכיח מכאן כדברי רבא שאמר שומר שמסר לשומר חייב השומר הראשון, כלומר שממשנתנו רואים שרק אם מסרו לתלמידו נכנס השני תחתיו אבל אם מסרו למישהו אחר הראשון חייב, וזה כדברי רבא שהראשון חייב.

דחיה: אמרי, לא: אין להוכיח מכך, לפי שיתכן שהמשנה כתבה 'מסרו לרועה' בגלל שכך הדרך, אבל באמת גם אם מסרו למישהו אחר שאינו תלמידו נכנס השני תחתיו.

*

איתמר, שומר אבידה: מי שהכניס את אבידת חברו לתוך ביתו (כפי שנאמר לגבי אבידה "ואספתו אל תוף ביתך והיה עמך עד דרש אחיך אתו והשכתו לו"), לדעת רבה דינו כשומר חנים (ואם החפץ נגנב או אבד פטור) לפי שאין לו שום הנאה מכך, ולדעת רב יוסף דינו כשומר שכר (ואם החפץ נגנב או אבד חייב) לפי שיש לו הנאה מכך, דהיינו שאם יבוא עני לבקש ממנו לחם כשהוא עוסק בשמירת האבידה הרי הוא פטור מלתת לו, לפי שהעוסק במצווה פטור מן המצווה, ומחמת הנאה זו הרי הוא כשומר שכר.

איכא דמפרשי הכי: יש שפירשו את שיטת רב יוסף כך: כיון שהתורה הכריחה אותו בעל כרחו לשמור על האבידה לכן הוא כשומר שכר. *[המפרשים ביארו שהאיכא דמפרשי אינם חולקים על הביאור הראשון בדברי רב יוסף, אלא הם מוסיפים שגם אם שומר האבידה יאמר שהוא מעדיף לתת לחם לעני גם בעודו שומר על האבידה העיקר שלא יהיה 'שומר שכר', אינו יכול לומר כן, לפי שהתורה שיעבדה אותו בעל כרחו לשמור על האבידה, וא"כ הוא שומר שכר בעל כרחו מחמת הנאה זו שחוסך לתת לחם לעני].*

(סימן החזירה לעולם וכו'): סימנים לדיוני הגמ' להלן שמנסה להוכיח כרבה או רב יוסף.